

Kalmar 2024-04-22

Regeringskansliet  
Socialdepartementet  
103 33 Stockholm

## **Remissvar över betänkandet SOU 2023:62, Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus, Dnr S2024/0005**

Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) har i uppdrag av regeringen sedan 2008 driva ett långsiktigt kompetenscentrum för anhörigfrågor och anhörigstöd. Det huvudsakliga uppdraget är att ge stöd till regioner, kommuner och idéburna organisationer samt enskilda utförare. Nka erbjuder expertstöd till sina målgrupper och bedriver webbutbildningar, kunskapsöversikter, fortbildningar och bibliotek med kunskap på sin hemsida [anhoriga.se](http://anhoriga.se)

I remissvaret används begreppet anhöriga för den som ger vård, hjälp och stöd medan begreppet närstående är den som tar emot omsorgen från den anhörige. En anhörig kan vara make/maka/partner, syskon, barn, förälder, granne, kollega eller vän eller annan person som står personen som får vård, hjälp och stöd nära.

### **Sammanfattning**

Huvudfokuset i remissvaret är på förslagen som betänkandet ger i kap 19 *Vård och stöd till anhöriga*. Nka ser det som positivt att utredningen lyfter anhöriga i sin egen person och de utmaningar och svårigheter som anhörigskapet kan innebära. Vidare föreslår betänkandet att Nka får ett särskilt uppdrag att bygga upp kunskap om anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende och/eller samsjuklighet, vilket Nka ställer sig positiva till. Detta på sikt kan ge förutsättningar för att såväl beslutsfattare och personal som anhöriga får ökad kunskap och mera individanpassat stöd, vilket förhoppningsvis leder till minskad ohälsa i den här anhöriggruppen.

Att leva med en närstående med skadligt bruk eller beroendeproblematik innebär ofta en enorm stress med risk för ohälsa hos de anhöriga. Det är också vanligt att den närståendes ohälsa och droganvändning leder till relationsproblem och social isolering vilket leder till ökad utsatthet.

Nka önskar poängtera att all vård- och omsorgspersonal ska ha ett anhörigperspektiv enligt den Nationella anhörigstrategin som kom år 2022.<sup>1</sup> Utredningen föreslår att även personer med skadligt bruk- och beroende ska ingå i den nationella anhörigstrategin samt i socialtjänstlagen vilket Nka ser positivt på. För att kunna ge och ha ett anhörigperspektiv behöver personal kontinuerligt utbildas, både i kunskap om skadligt bruk- och beroende, samt hur den anhöriga påverkas av den närståendes

---

<sup>1</sup> <https://www.regeringen.se/498267/contentassets/29579d4400834b759d3c78faf438dece/nationell-anhorigstrategi-inom-halso--och-sjukvard-och-omsorg.pdf>

ohälsa och konsekvenser av droganvändningen. Vid skadligt bruk och beroende är det också viktigt med kunskap om våld i nära relationer både ur ett närstående och anhörigperspektiv. Det är som det understryks i utredningen att samtidig problematik (psykisk ohälsa, våldsutsatthet, sex mot ersättning) behöver uppmärksammas, och att arbetet med dessa behöver integreras.

Att växa upp med en förälder med skadligt bruk eller beroende/och eller samsjuklighet är förknippat med kraftigt förhöjd risk att utveckla psykiatriska sjukdomstillstånd och förtida död. Att främja kunskap om föräldrastöd och andra lämpliga former av individanpassat stöd är prioriterat område för Nka.

Nka önskar särskilt poängtera att anhöriga kan behöva stöd för egen del, i egen regi, inte enbart i stödprogram tillsammans med personen med skadligt bruk- och beroende, då anhörigsituationen på många sätt kan påverka den fysiska och psykiska hälsan. Detta lyfts fram och poängteras i den Nationella anhörigstrategin samt Underlag till nationella anhörigstrategin.<sup>2</sup>

### **Kommentarer till olika delar av utredningen**

#### **7.10 Att vård- och stödaktörer lyssnar på, involverar och ger stöd till anhöriga**

*”Flera anhöriga påpekar att det viktigt att inte glömma bort att hela familjen kan behöva både information, kunskap och stöd – särskilt barn eller syskon som finns runt den som använder narkotika. (Vi kan bättre! s.218)*

Nka vill instämma i det utredningen trycker på. Nka ser att syskon och barn lätt kan bli förbisedda, särskilda insatser som riktar sig till dessa anhöriggrupper skulle behövas.

*”Det är viktigt att alla familjer får stöd oavsett socioekonomisk tillhörighet.” (Vi kan bättre! S.218)*

Den senaste rapporten från Nka och Linnéuniversitetet i serien om Barn som anhöriga lyfter fram att *”stödinsatser till barn som är anhöriga måste beakta att dessa barn vanligen lever i familjer med små ekonomiska resurser. De innebär att verksamheter för barn som är anhöriga bör vara kostnadsfria och att ekonomiskt stöd, som till exempel kan underlätta för barnen att delta i fritidsaktiviteter, kan vara en viktig del av stödet.”*<sup>3</sup>

Erfarenheter från det kommunala anhörigstödet runt om i landet vittnar om att de grupper som troligtvis skulle behöva stödet som bäst inte känner till att det finns stöd och hjälp att få och därmed inte nås av stödet. Här önskar Nka poängtera att riktade insatser ofta kan behövas göras om det ska ge en förändring i att nå alla familjer och anhöriga, oavsett socioekonomisk bakgrund och tillhörighet.

#### **8.3.2 Stigma om narkotikabruk, skadligt bruk eller beroende**

Anhöriga till personer med skadligt bruk och beroende påverkas också av det stigma som finns. Utredningen skriver *”Stigma kan också påverka familj och andra anhöriga, så kallad stigma by association”* men utvecklar inte detta vidare. Nka önskar att anhöriga också innefattas och erbjuds de stigmabehandlingsprogram som finns, då stigmat kring skadligt bruk och beroende av narkotika även drabbar anhöriga.<sup>4</sup>

---

<sup>2</sup> [Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer \(socialstyrelsen.se\)](https://socialstyrelsen.se/Anhoriga-som-vardar-eller-stodjer-narstaende-aldre-personer)

<sup>3</sup> Hjern A (2023), *Sociala uppväxtvillkor för barn som är anhöriga till föräldrar med cancer eller psykisk sjukdom/missbruk*. Nationellt kompetenscentrum anhöriga och Linnéuniversitetet, Barn som anhöriga 2023:2.

<sup>4</sup> Goldberg J m.fl. (2023) *Too Close for Comfort: Stigma by Association in Family Members Who Live with Relatives with Mental Illness*. Department of Psychology, York University,

### **19.5.1 Socialtjänstens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga bör tydliggöras**

Nka instämmer i förslaget och vill framhålla att det är ytterst viktigt att denna grupp av anhöriga liksom barn till personer med skadligt bruk och beroende synliggörs och erbjuds stöd.

### **19.5.2 Hälso- och sjukvården bör erbjuda utbildning om sjukdomstillstånd till enskilda och deras anhöriga**

Nka instämmer i detta förslag men önskar även tillägga att hälso- och sjukvårdspersonal kan behöva utbildning och kunskap i hur anhöriga till personer med skadligt bruk och beroende påverkas i sitt anhörigskap till en person med skadligt bruk och beroende, vilka former av stöd som finns tillgängliga och att de anhöriga och den närståendes barn bör få tillgång till individuellt anpassat stöd.

### **19.5.3 Socialtjänsten bör ge information till barn som är anhöriga och stärka stödet**

Nka anser att Socialtjänsten bör ha samma skyldighet som hälso- och sjukvården att beakta barns behov av information, råd och stöd när de är barn som anhöriga till en person med skadligt bruk och beroende. I det sammanhanget är det också viktigt att beakta syskons behov av information råd och stöd när de har ett syskon med skadligt bruk och beroende.

### **19.5.4 Anhörigperspektivet ska stärkas i nationellt strategiskt arbete**

I överensstämmelse med den nationella anhörigstrategin behöver anhörigperspektivet och stöd till anhöriga stärkas i det nationella strategiska arbetet. Det är av stor vikt att det behandlas på alla nivåer nationellt, regionalt och lokalt.<sup>5</sup>

### **19.5.5 Det behövs en nationell aktör som driver på arbetet för anhöriga inom området**

I utredningen föreslås att Nka får ett särskilt uppdrag att bygga upp kunskap om anhöriga till personer med skadligt bruk eller beroende och/eller samsjuklighet, vilket Nka ställer sig mycket positivt till. Ett uppdrag som inkluderar att vara expertstöd till regioner kommuner och enskilda utförare och arbeta med kunskapstransformation till alla målgrupper inom området. Det är också viktigt att någon myndighet har som uppdrag att arbeta med att driva på arbetet och att idéburna organisationer som är intresserade och aktiva inom området får stöd i sitt utvecklings-, stöd- och påverkansarbete.

## **24. Ett nationellt program för att minska dödsfall till följd av narkotika- och läkemedelsförgiftningar**

Nka önskar uppmärksamma att det stora antalet personer som avlider till följd av skadligt bruk och beroendeproblematik också innebär en stor andel efterlevande. Att förlora en familjemedlem eller en nära vän genom en drogrelaterad död är en traumatisk och livsomvälvande upplevelse. Förutom sorgen innebär en traumatisk dödsorsak ofta flera utmaningar som försvårar sorgearbetet. Risk finns att efterlevande, såväl vuxna som barn utvecklar långvarig psykisk ohälsa som kan bli livshotande. Det sociala stödet från omgivande personer är viktigt för att klara vardagen och få återhämtning. Forskning visar dock att många efterlevande som drabbats av en närståendes drogrelaterad död behöver hjälp att mobilisera sina resurser. Att söka hjälp i en akut kris är svårt och särskilt när det inte är självklart vem man kan kontakta. I riktlinjer för efterlevandestöd vid traumatiska dödsfall understryks därför vikten av att stödet till efterlevande är proaktivt. Hur detta ska gå till är dock inte självklart då traumatiska dödsfall försvårar möjligheterna både att ge och ta emot hjälp.

Det finns idag en hel del kunskap kring efterlevande personers önskemål och behov av stöd samt kring vilket stöd som visat sig vara hjälpsamt. Det finns också flera goda exempel på hur dessa

---

<sup>5</sup> <https://www.regeringen.se/498267/contentassets/29579d4400834b759d3c78faf438dece/nationell-anhorigstrategi-inom-halso--och-sjukvard-och-omsorg.pdf>

stödinsatser kan omsättas i praktiken.<sup>6</sup> Detta kan innebära att erbjuda information och socialt stöd i form av samtal och stödgrupper till mer riktade stöd- och vårdinsatser. Förutsättningarna ser dock mycket olika ut i landet. Ofta pågår bra insatser inom olika verksamheter så lokal samverkan är en viktig del i att utforma ett formaliserat stöd. En samverkan som innebär att familjer och personer som behöver omedelbar hjälp kan fångas upp liksom efterlevande som riskerar långvarig ohälsa och sjukdom.

Utformandet av remissvaret har gjorts av Ingrid Lindholm möjliggörare/praktiker anhöriga och psykisk ohälsa i samverkan undertecknade samt Pernilla Omerov och Mats Ewertzon, möjliggörare/forskare anhöriga och psykisk ohälsa, Susanne Rolfner Suvanto, möjliggörare/praktiker anhöriga och äldre och Pauline Johansson möjliggörare/forskare Barn som anhöriga. I tidigare arbete kring utredningen har två digitala hearingar genomförts, en med anhörigkonsulenter och en med verksamhetsutvecklare och barnrättsstrateger inom hälso- och sjukvården.

Lennart Magnusson  
Verksamhetschef, docent  
[lennart.magnusson@anoriga.se](mailto:lennart.magnusson@anoriga.se)  
Tel: +46 (0)706 302 321

Elizabeth Hanson  
FoU-ledare, professor  
[elizabeth.hanson@anoriga.se](mailto:elizabeth.hanson@anoriga.se)  
Tel: +46 (0)7 036 148

---

<sup>6</sup> [Folkhälsomyndigheten \(2023\) Stöd till efterlevande vid suicid Samlad kunskap för yrkesverksamma \(Artikelnummer: 23126\). Folkhälsomyndigheten www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/](https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/)